

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİ ARASINDA YAŞAM BECERİLERİ EĞİTİMİ YOLUYLA 1. KADEMEDE EDİNİLMİŞ DEĞERLERİ PEKİŞTİREN GELİŞİMSEL BİR MODEL ÖNERİSİ

Yrd.Doç.Dr. Güliz KOLBURAN (*)

Yrd.Doç.Dr. Ülkü TOSUN (**)

(*) İstanbul Aydın Üniversitesi

(**) Yeditepe Üniversitesi

Anahtar Sözcükler: Yaşam becerileri, eğitim, ilköğretim, kimlik oluşturma, gelişim dönemleri

GİRİŞ

İlköğretim birinci kademe ulusal ve evrensel değerlerin kazanımı ve içselleştirilmesi için uygun bir gelişimsel dönem olarak görülmektedir. Özellikle süperego ve ahlak gelişiminin odak noktasını oluşturduğu dönemin ardından, ilköğretim ikinci kademe soyut işlemler, kişisel gelişim, mesleki planlama gibi önemli süreçlerin temelini oluşturacak çalışmalar bir bütün olarak planlanmalıdır. (Morganett,1998; Revell & Arthur,2007).

Piaget'e göre ahlak gelişimi çocuğun bilişsel gelişimine bağlı olarak, çevresiyle olan sosyal etkileşimi çerçevesinde ve kademeli biçimde gerçekleşmektedir Piaget ve Kohlberg'in kuramları zihinsel gelişim gibi ahlak gelişiminin de yaşa bağlı olarak değişen dönemler içinde gerçekleştiğini ifade eder. Farklı gelişim evrelerindeki öğrencilerin ahlak ve değer yargılarının yaşlara göre farklılaşması kuramlarından hareketle, öğretmenlerin değer eğitimi, ahlak ve yaşam becerileri gibi eğitimlerde de gelişim düzeylerini dikkate almaları gereği kaçınılmazdır (Çağdaş & Şahin, 2002 ; Yeşilyaprak, 2010).

Bilişsel gelişim söz konusu olduğunda gene Piaget'e göre her bir dönem kazanılan özellikler bir sonraki dönemde kazanılan özelliklerle birlikte devam eder ve

gelişim gerçekleşir (Yeşilyaprak, 2010). İlköğretim birinci kademe yıllarına denk gelen somut işlemsel dönemde kazanılan bilişsel beceriler, yine aynı döneme denk gelen dışa bağımlı ahlak gelişimi düzeyinde edinilen ahlaki, ulusal ve evrensel değerler bir sonraki gelişim döneminde bilişsel gelişimin soyut işlemler ve ahlaki gelişimin özerk dönemi içinde edinilen yaşam becerileri ile ilişkilendirilerek daha kalıcı kazanımlar edinilmesi beklenmektedir (Morganett,1998).

Yaşam Becerileri Eğitimi, bir kimlik oluşturma eğitimidir. Yaşam Becerileri Eğitimi çalışmaları bireylerin kişisel, sosyal, akademik, mesleki ve ahlaki anlamda gelişmelerine yardımcı olmak üzere hazırlanmış bir gelişim programıdır. Yaşam Becerileri Eğitimi çalışmaları halen tüm dünyada gelişme ve önleme programları olarak, gençler için risk faktörlerinin azaltılması ve koruyucu faktörlerin geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır (Davaslıgil, Çakıcı, Ögel, 1998 ; Thornberg,2008; Yavuz, 2004).

TIMMS 1999 Türkiye Raporu'nda; “uluslararası platformda öğrenci başarılarında beklenen düzeye ulaşamaması, sorunun öğretim programından çok, okullardaki öğretim etkinliklerinden ve öğrenci başarı algılarıyla, tutumlarından” kaynaklandığına işaret edilir (Erbil, 2004).

OECD (Ekonomi ve Kalkınma İşbirliği Organizasyonu) tarafından hazırlanan ve “Eğitimde Öğrenme Yöntemlerini” araştıran PISA (Program for International Student Assessment: Uluslar Arası Öğrenci Değerlendirme Programı); yaşam becerisi, tutum ve davranış geliştirmeyi, ‘yaşam boyu eğitim süreci kriterleri’ olarak ele almıştır (Davaslıgil, Çakıcı, Ögel, 1998). PISA ile ölçülmeye çalışılan nitelik, öğrencilerin okulda müfredat kapsamında ele alınan konuları ne dereceye kadar öğrendikleri değil, gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlarda sahip oldukları bilgi ve becerileri kullanabilme yeteneği, analiz edebilme, akıl yürütme ve okulda öğrenilen fen ve matematik kavramlarını kullanarak etkin bir iletişim kurma becerisine sahip olup olmadıklarıdır (Çelen, Çelik, Seferoğlu, 2011).

Bir insanın davranış ve ahlaki gelişimi evde başlar, okulda devam eder. Bu, eğitim-öğretim sisteminin eğitim kolunu oluşturmaktadır. Öğrencileri yaşama

hazırlayan kurum olarak okul, öğrenci gelişimini farklı yönlerde sağlamak durumundadır. Özellikle benlik algısının ve kendine güvenin gelişimi öğrencilerin akademik gelişimlerinin sağlanabilmesi için de öncelikli unsurlardır (Arweck & Nesbitt,2004; Berberoğlu, Kalender, 2005).

Kirschenbaum'a göre (1995) değerler eğitiminde “değer gerçekleştirme”, “karakter eğitimi”, “vatandaşlık eğitimi”, “ahlak eğitimi” olmak üzere dört önemli hareket ortaya çıkmıştır. Ayrıca bunlar dışında “etik eğitimi”, “eleştirel düşünce eğitimi”, “empati geliştirme”, “yaşam becerileri”... gibi değer eğitimi uygulamaları da vardır (Akbaş, 2008).

Yaşam Becerileri Eğitimi 6-7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yeterliliklerini ulusal, evrensel ve ahlaki değerlerle ilişkilendirerek hayata geçirebilmelerini amaçlar. İlköğretim programlarında yapılandırmacılığın temel yaklaşım olarak kabul edilmesiyle, öğrencinin öğrenme süreci öncesinde edindiği kişisel bilgi görüş, inanç ve değerlerin öğrenmeyi etkilediği kabul edilmektedir (MEB, 2005). Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenenden beklenen, öğrenme sırasında karşılaştığı yeni bilgileri hem kendi arasında, hem de önceden öğrenilmiş bilgilerle anlamlı bir biçimde ilişkilendirmesidir (Yeşilyaprak, 2010). Yeni bilgiler önceden yapılanmış bilgilerin üzerine bina edilir. Yapılandırmacı öğrenme, var olanlarla yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma ve her yeni bilgiyi var olanlarla bütünleştirme sürecidir. Her kazanılan bilgiyi bir sonraki bilgiyi yapılandırmaya zemin hazırlarlar. Çünkü, yeni bilgiler önceden yapılanmış üzerine bina edilir. Böylece yapılandırmacı öğrenme var olanlarla yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma ve her yeni bilgiyi var olanlarla bütünleştirme sürecidir (Şaşan, 2002). Yaşam Becerileri Eğitimi programı; ilköğretim birinci kademedeki uygulanan Değerler Eğitimi programının devamı ve tamamlayıcısı olarak planlandığında öğrencilerin gelişimleri açısından yararlı ve tamamlayıcı niteliktedir.

Amaç:

Yaşam becerileri; bireyin değişim ve gelişim sürecinde varlığını etkin bir şekilde sürdürebilmesi için sahip olması gereken yeterliliklerdendir. Yaşam Becerileri

Eğitimi bu yöndeki becerilerin geliştirilmesi amacıyla planlanmış bir süreçtir. Uygulama sürecinin tüm aşamalarında çeşitli yaşam becerileri dikkate alınmıştır. Programın ncelikli hedeflerinden biri öğrencinin kendi kimliğini oluşturma sürecinde destek olmaktır.

Öğrencinin öğretimdeki başarısı, kendi başarı algısı ve buna bağlı olarak geliştirdiği tutum ve inançları ile ilgili olduğuna göre programın amaçlarından biri de okul başarisının ve buna bağlı olarak yaşam başarisının da bu yolla arttırılmasıdır.

SÜREÇ VE UYGULAMA

Bu amaçla oluşturulan Yaşam Becerileri Eğitimi; 2006 – 2010 yıllarında büyük ölçekli bir vakıf okulunda ilköğretim ikinci kademe ğrencilerinin tümüne her yıl uygulanmış ve uygulama sonuçları gözlem yoluyla değerlendirilmiş, eleştirel düşünme, öğrenmeyi öğrenme, problem çözme, hayır diyebilme, yaratıcı düşünme, karar verme, hedef belirleme ve başarma, etkili iletişim, zgven, etkin dinleme gibi hedef alınan konularda gözlenen davranış değişikliklerine karşın niceliksel ölçmeler ve değerlendirmeler yapılmamıştır. Bu nedenle yapılan uygulamaların bir model nerisi olarak paylaşılması uygun görülmüştür.

Eğitimde hedef bilginin doğrudan yaşamın içine taşınmasıdır. O halde, Yaşam Becerilerinin kazanılmasına yönelik etkinlikler; eğitim hedefleri kazandırılması, hedeflenen beceriyle ilgili bir öykü veya bir yaşantı, bir grup oyunu... vb., beceri ve etkinlikle ilgili bir tartışma, ğrenci etkinlikleri, yazma ve araştırma etkinlikleri ile, ailelerin katkısını sağlayacak bölümlerden oluşmaktadır.

Yaşam Becerileri Eğitimi'nde İşlenen Beceriler:

1. Eleştirel Düşünme
2. Öğrenmeyi ğrenme
3. Problem zme
4. "Hayır" Diyebilme

5. Yaratıcı Düşünme
6. Karar Verme
7. Hedef Belirleme ve Başarma
8. Etkili İletişim
9. Öz Değerlendirme
10. Özgüven
11. Etkin Dinleme
12. Medya Araçlarını Nesnel Biçimde Değerlendirme
13. Bütçe Planlama
14. Zamanı ve Kaynakları Etkili Kullanma
15. Değerlerini Oluşturma ve Sahip Çıkma (İlköğretim ilk kademedeki uygulanan kısım)
16. Güvenilir Olma
17. Şiddetle Mücadele
18. Ön Yargıdan Kaçınma
19. Öfke ve Düş Kırıklığı ile Başa Çıkma (Stres Yönetimi)
20. Çatışma Yönetimi

Eğitim öğretim yılı başında öğretmenleri ve velileri bilgilendirici ve bilinçlendirici toplantılar yapılarak, her iki gruba da programı tanıtıcı ve bilgilendirici bültenler dağıtılmıştır. Eğitim öğretim yılı içindeki her ay içinde işlenecek becerilere okul yönetimi, okul psikolojik danışmanları ve öğretmenler tarafından birlikte karar verilmiştir. Ekim ayından başlamak üzere temel yaşam becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi için hazırlanan etkinlik, alıştırmalar ve uygulamalar rehberlik ders saatlerinde uygulanmıştır. Tüm derslerde o ayın yaşam becerisi ile ilişkili etkinlikler ve katkılar eşgüdümlü olarak gerçekleştirilmiş ve bu konuda işbirliği sağlanmıştır.

Her ay veli bülteni ile aileler bilgilendirilirken programa katılımlarının sağlanması için evde öğrenciyle birlikte yapılması gereken çalışmalar ve önerilerin

bildirilmiştir. Öğrencilerin üzerinde çalıştıkları yaşam becerisi ile ilgili sunumlar hazırlayarak diğer öğrencilerle bunları paylaşmaları sağlanmıştır.

Öğretmenler için Uygulama İlkeleri :

- Öğretmen, uygulama sürecinde gizlilik ilkesi önemli olduğundan sınıfta konuşulanların sınıf dışındaki kişilerle paylaşılmaması gerektiğini uygulamaların başında öğrencilere anlatır ve uygulamalar süresince de sık sık hatırlatır
- Öğretmenin görevi konu ile ilgili tartışmanın başlamasını sağlamak ve tartışmayı yönetmektir.
- Mesajlar dikkatli bir biçimde öğrenciye ulaştırılır. Öğrencinin bu konuyla ilgili bir sorunu olduğunda öğretmen kendisinin ona yardımcı olabileceği inancını sağlar.
- Eğer tartışma öğrenciler tarafından başlatılmıyorsa, örnekleri öğretmen vererek tartışmayı açar. Tartışmanın bittiğine emim olmadan konu kapatılmaz; bu anlamda zamanı yönetmek önemlidir.
- Öğretmen, öğüt vermekten ve yargılayıcı olmaktan kaçınır.. Gençin kendini bulmasına ve kendini tanımasına olanak tanıyan, kabul edici tavır ve tutum, yaşam becerileri eğitiminin temelini oluşturur.
- Öğretmen tarafsız davranmaya özen gösterir. Öğretmenin taraf olması öğrencilerin bağımsız görüşlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Öğretmenler kendi görüşlerini genel geçer kurallar biçiminde değil, kendi görüşleri olduğunu açıklayarak sunarlar.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Planlanan çalışmalarda; öğrencilerin yaşam becerileri gibi bir kimlik oluşturma eğitimini içselleştirerek, her bir kazanımın geliştirilebileceği uygulama fırsatlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca müfredatta yer alan tüm dersler, yıl boyunca işlenecek konular eşgüdümlü programlarla Yaşam Becerileri Eğitimi sürecinin bir parçasını oluşturmuşlardır. Bütün bir yılı kapsayan Yaşam

Becerileri Eğitimi süreci, okul müdürü, okul psikolojik danışmanları ve sınıf öğretmenlerinin koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiştir.

Karar verilen ve işlenen yaşam becerileri eğitim öğretim yıllarına ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre değişiklik göstermiştir.

Beceri geliştirme programı ders ortamından farklı bir ortam gerektirdiği için, yuvarlak oturma düzeni, sınıf içinde öğrencilerin sahip çıkacağı bir ortam yaratılması gibi değişiklikler yararlı olmuştur. Yaşam becerileri eğitimi sürecinde herkese katılma ve görüşlerini söyleme şansı verilmesi programın amaçları açısından çok önemli olmakla birlikte zorlamadan kaçınılmıştır.

Öğrenci merkezli eğitim programlarında, uygulama sürecinin M.E.B. tarafından önerilen tüm aşamalarında (hedef belirleme, içerik, eğitim yaşantılarının planlanması, eğitim teknolojisi kullanımının planlanması, ölçme ve değerlendirme) yaşam becerileri dikkate alınmıştır. “Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli”nde Öğrenci Merkezli Eğitim; “bireysel özellikler dikkate alınarak, bilimsel düşünme ve iletişim kurma becerisine sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, üretken, bilgiye ulaşıp kullanabilen, evrensel değerleri benimsemiş, teknolojiyi etkin kullanan ve kendini gerçekleştirmiş bireyler için, eğitim sürecinin, her aşamada birey katılımını sağlayacak biçimde yapılandırılması” olarak belirtilmiştir. Öğrenci Merkezli Eğitim, eğitimi yaşama hazırlık olarak değil yaşamın kendisi olarak kabul eder

(Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli, M.E.B, EARGED Başkanlığı).

İlköğretim I. Kademedeki verilen Değerler Eğitimi Programı, II. Kademedeki yaşam becerileri eğitimiyle bütünleştirildiğinde bilişsel yapılandırma sürecinde tamamlayıcı unsurlar içermektedir. Yaşam becerileri eğitimi 6-7 ve 8. Sınıf seviyeleri için farklı olarak ve temelde bir bütün oluşturacak şekilde yapılandırıldığında hem gelişimsel açıdan hem de programın bütünlüğü açısından daha yararlı olacaktır.

“Yaşam Becerileri Eğitimi” velilerle yoğun bir işbirliği, etkileşim ve değerlendirme süreci yaşanmasını gerektiren bir süreçtir. Veli – okul işbirliği ile çalışarak program hedeflerine hedefe ulaşmak mümkündür.

Eğitimde hedef bilginin doğrudan yaşamın içine taşınmasıdır. Bu bağlamda, Yaşam Becerilerinin kazanılmasına yönelik etkinlikler;

- Eğitim hedeflerinin kazandırılması,
- Hedeflenen beceriyle ilgili bir yaşantı, etkinlik
- Beceri ve etkinlikle ilgili tartışma,
- Öğrenci etkinlikleri, yazma ve araştırma etkinlikleri ,
- Ailelerin katkısını sağlayacak bölümlerden oluşması önerilebilir

Okul rehberlik programının bütünlüğü de dikkate alındığında her yıl kazandırılması planlanan yaşam becerilerine ait ölçme ve değerlendirmelerin yapılarak sayısal veriler doğrultusunda konun tartışılması uygulamaya farklı boyutlar kazandırarak somut değerlendirmelere de olanak sağlayacaktır.

Örnek Program Uygulaması :

EKİM	: Kendini Tanıma
KASIM	: İletişim Becerileri I
ARALIK	: İletişim Becerileri II
OCAK	: İletişim Becerileri III
ŞUBAT	: Stresle Başa Çıkma I
MART	: Stresle Başa Çıkma II
NİSAN	: Karar Verme

MAYIS : Kendini Ortaya Koyma

- Atılganlık eğitimi
- Hayır diyebilme
- Olumsuz duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akbaş, O., Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt:6, No:16, 9-27, 2008.
- Arweck, E.& Nesbitt,E.”Values Education: The Development & Classroom Use of an Educational Programme 1” , British Educational Research Journal, V.30, N.2, April,2004.
- Çağdaş, A. & Şahin,Z.S. Çocuk ve ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Ed.Ramazan Arı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.
- Çelen, F.K., Çelik, A., Seferoğlu, S.S., Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat 2011 / İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Davaslıgil, Ü., Çakıcı M., Ögel., K, Yaşam Becerilerini Geliştirme Kılavuzu, Bağımlılık ve Gençlik Komisyonu Eğitici Kılavuzu, 1998
- Erbil, O, Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli, 2004 İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği, <http://uretim.meb.gov.tr/EgitekHaber/s76/yazarlar/Oguz.htm>
- M.E.B, İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu,, Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2005.
- Morganett,R.S.Skills for Living, Group Counseling Activities for Elementary Students, Research Press, Illinois,1998.
- Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi (EARGED) Başkanlığı, <http://earged.meb.gov.tr>

- Revell,L. & Arthur,J.”Character Education in Schools & the Education of Teachers” Journal of Moral Education, Vol.36, No:1, March 2007, pp:79-82.
- Şaşan, H., Yapılandırmacı Öğrenme, Yaşadıkça Eğitim. 74-75,2002. 49-52.
- Thornberg, R. “School Children’s Reasoning about School Rules” Research Papers in Education, V.23, N.1, March 2008, pp:37-52.
- Yavuz, K., E., Ergenlik Döneminde Yaşam Becerileri Eğitimi, Ceceli yayınları, 2004.
- Yeşilyaprak, B., Eğitim Psikolojisi, Pegem Akademi, 2010, Ankara.